

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2015, Αρ. 2 (2015)

Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή: Πρακτικά 5ου Συνεδρίου



ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

5^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

19-21 Ιουνίου 2015

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και
Θρησκευμάτων

« Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά,
στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή »

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παπαδάτος Γιάννης
Πολυχρονόπουλου Σταυρούλα
Μπασιτά Αγγελική

ISSN: 2529-1157

ΑΘΗΝΑ

Δυσλεξία και Σχέσεις Οικογένειας

Αλεξία Μπαλατσού

doi: [10.12681/edusc.196](https://doi.org/10.12681/edusc.196)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπαλατσού Α. (2016). Δυσλεξία και Σχέσεις Οικογένειας. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 2015(2)*, 899-905. <https://doi.org/10.12681/edusc.196>

Δυσλεξία και Σχέσεις Οικογένειας

Μπαλατσού Αλεξία

Φιλολόγος Π.Ε.02-Μα Ειδική Ενιαία Εκπαίδευση
alexiabalatsou@live.com

Περίληψη

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να ερευνηθεί η επίδραση που ασκεί στις σχέσεις της οικογένειας η ύπαρξη παιδιού με δυσλεξία. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 2 μητέρες παιδιών με δυσλεξία, από την Β. Εύβοια και τη Βοιωτία. Οι μητέρες είναι αυτές που έχουν τον κύριο λόγο στην επιμόρφωση των παιδιών αλλά και οι σύζυγοι μετά τη διάγνωση βοηθούν όσο μπορούν. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η πίεση των γονέων δημιουργεί άγχος και επιθετικότητα στα παιδιά. Παρατηρείται, επίσης, αλλαγή στα συναισθήματα τόσο των γονιών όσο και των παιδιών πριν και μετά τη διάγνωση. Τέλος, η ελλιπής ενημέρωση των εκπαιδευτικών και η απουσία στήριξης προς την οικογένεια και το παιδί συμβάλλει στη θεώρηση ότι η δυσλεξία είναι ένα θέμα ταμπού.

Λέξεις-κλειδιά: Δυσλεξία, άγχος, οικογένεια, σχέσεις οικογένειας, αντιδράσεις, το πριν και το μετά της διάγνωσης

Abstract

The purpose of this study is to investigate the influence of the family functioning by having a child with dyslexia. The survey involved two mothers of children with dyslexia, from North Euboea and Boeotia. Mothers are those who have the main say in the education of children but spouses, after the diagnosis of dyslexia, help as they can. Results showed that parental pressure creates anxiety and aggression in children. The feelings are, also, changes, between both parents and children before and after of the diagnosis. Finally, the lack of information for teachers and the lack of support for the family and the child contributes to the vision that dyslexia is a taboo subject.

Keywords: Dyslexia, anxiety, family, family relationships, reactions, before and after of diagnosis

Εισαγωγή

Η δυσλεξία επηρεάζει τόσο τη ψυχοσύνθεση του ίδιου του παιδιού όσο και των οικείων του. Είναι, επομένως, ενδιαφέρον τόσο σε επιστημονικό όσο και σε ανθρώπινο επίπεδο, να διερευνηθεί πώς αντιμετωπίζει πλέον η ελληνική οικογένεια την ύπαρξη ενός δυσλεκτικού παιδιού μέσα στον ιστό της. Είναι ακόμα ένα θέμα ταμπού ή οι νέοι γονείς αναζητούν τρόπους αντιμετώπισης, παρέμβασης και υποστήριξης του παιδιού μέσα σε μία κοινωνία που συνεχώς προσφέρει ολοένα και περισσότερες ευκαιρίες επαγγελματικής αντιμετώπισης και στήριξης. Η δυσλεξία ορίζεται ποικιλοτρόπως ανάλογα με τον επαγγελματία ο οποίος διατυπώνει τον ορισμό της, για παράδειγμα αλλιώς θα την ορίσει ένας γιατρός, αλλιώς ένας ψυχολόγος και αλλιώς ένας γλωσσολόγος (Payne & Turner, 1999). Στην πραγματικότητα υπάρχουν πολλές παρερμηνείες γύρω από το θέμα της δυσλεξίας, γεγονός που επηρεάζει άμεσα του γονείς των δυσλεκτικών παιδιών προκαλώντας τους άγχος και ανησυχίες και ειδικότερα εκείνους που έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν τη δυσλεξία για πρώτη φορά (Reid, 2011). Η οικογένεια αναντίρρητα διαδραματίζει έναν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην διαδικασία μάθησης και

ανάπτυξης του παιδιού. Οι ρόλοι που αναλαμβάνουν τα μέλη μέσα σε μία οικογένεια πολλές φορές λειτουργούν υποστηρικτικά στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Όπως αναφέρουν οι Dickey, Smith Greenberg & Bowden (2006) ο ρόλος της οικογένειας είναι καθοριστικός για την ανάπτυξη συναισθημάτων στο παιδί (μέσω αγάπης, αποδοχής και ενθάρρυνσης) καθώς το παιδί που αναπτύσσει συναισθήματα μέσα στην οικογένεια έχει παρατηρηθεί ότι παρουσιάζει μεγαλύτερο αυτοσεβασμό και αυτοεκτίμηση. Επίσης, όπως αναφέρουν οι γονείς, είναι υπεύθυνοι στο να αναθρέψουν τα παιδιά τους με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνουν χρήσιμα και λειτουργικά μέλη μίας κοινωνίας. Σύμφωνα με έρευνες, η επιρροή των γονέων στο παιδί είναι καταλυτική και φαίνεται στην σχολική του επίδοση μέσα από τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες που έχουν από αυτό, καθώς αρνητικά συναισθήματα και αντιδράσεις μπορεί να οδηγήσουν το παιδί στο να χειροτερέψει την απόδοσή του ή ακόμα και να αρνηθεί να πάει στο σχολείο (Charman & Boersma, 1979).

Για τον λόγο αυτό στην παρούσα έρευνα, γίνεται η προσπάθεια να διερευνηθεί κατά πόσο η διάγνωση δυσλεξίας στο παιδί επηρεάζει ή όχι την λειτουργικότητα της οικογένειας, δηλαδή εάν από την διάγνωση έχει παρατηρηθεί αλλαγή στην οικογένεια, σε ποιο επίπεδο και εάν έχει αλλάξει ο τρόπος λειτουργίας της οικογένειας. Με τον όρο λειτουργικότητα, συγκεκριμένα εννοούνται τα προβλήματα και οι διαπροσωπικές σχέσεις που συχνά προκύπτουν τόσο στις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας όσο και με τον κοινωνικό περίγυρο αλλά και οι ψυχοπαιδαγωγικές μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι γονείς για την αγωγή του παιδιού.

Μεθοδολογία Έρευνας

Ο κύριος σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει, εάν η ύπαρξη παιδιών με δυσλεξία μέσα σε μία οικογένεια αλλάζει τη λειτουργικότητα αυτής. Πιο συγκεκριμένα, εάν οι συμπεριφορές και οι στάσεις των γονιών επηρεάζουν τη συμπεριφορά του παιδιού, εάν υπάρχουν αλλαγές σε συναισθήματα και σε αντιδράσεις αλλά και στους ρόλους των μελών της οικογένειας.

Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας διερευνούν τα συναισθήματα που βιώνει το παιδί πριν τη διάγνωση και μετά, τους τρόπους με τους οποίους διαχειρίζονται οι γονείς το παιδί πριν και μετά τη διάγνωση, τη συμμετοχή ή όχι του πατέρα στην όλη διαδικασία και τη στάση των γονιών απέναντι στη δυσλεξία.

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν δύο μητέρες με παιδί, στο οποίο είχε διαγνωστεί δυσλεξία. Τα παιδιά αυτά είχαν διαγνωστεί από δημόσιους φορείς, πιο συγκεκριμένα ΚΔΑΥ, δηλαδή, τα σημερινά ΚΕΔΔΥ. Η μία μητέρα είναι από τον νόμο Εύβοιας και συγκεκριμένα από χωριό της Βόρειας Εύβοιας, ενώ η άλλη από πόλη της Βοιωτίας. Για τον εντοπισμό των μητέρων αποτάθηκα σε ιδιωτικά κέντρα λογοθεραπείας και ειδικά κέντρα αλλά μόνο μία από τις μητέρες επικοινωνήσε ενώ στη δεύτερη με παρέπεμψε η πρώτη. Υπήρξε και τρίτη μητέρα από την περιοχή της Βοιωτίας, η οποία τελικά αρνήθηκε να συμμετάσχει καθώς ανέφερε ότι το παιδί της δεν παρουσίαζε μεγάλο πρόβλημα και η ίδια δεν είχε χρόνο για τη συνέντευξη.

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος, μία εκ των δύο μητέρων έχει ολοκληρώσει τις δευτεροβάθμιες σπουδές της (Νομό Βοιωτίας) ενώ η άλλη είναι απόφοιτος δημοτικού (Νομός Εύβοιας). Καμία εκ των δύο δεν εργάζεται. Όσον αφορά τον αριθμό των μελών της οικογένειας, και στις δύο περιπτώσεις τα μέλη ήταν τέσσερα και τα παιδιά που διαγνώστηκαν με δυσλεξία ήταν πρωτότοκα. Παρενθετικά

να αναφερθεί ότι οι σύζυγοι και στις δύο περιπτώσεις έχουν αποφοιτήσει από το γυμνάσιο και εργάζονται ο ένας στο δήμο (Νομό Βοιωτίας) και ο άλλος ως υδραυλικός (Νομός Εύβοιας).

Σε σχέση με την ηλικία των παιδιών, δεν υπήρχε κριτήριο στην επιλογή του δείγματος αρκεί τα παιδιά να έχουν ακόμα την μαθητική ιδιότητα και να έχουν διαγνωστεί με δυσλεξία. Το ένα παιδί είναι αγόρι και φοιτά στη τρίτη λυκείου ενώ το άλλο παιδί είναι κορίτσι και φοιτά στη τετάρτη δημοτικού.

Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε η ποιοτική προσέγγιση στην προσπάθεια αποφυγής της αντικειμενικής πραγματικότητας μέσω στατιστικών δεδομένων και εστίασης στα βιώματα των ανθρώπων καθώς και τους τρόπους που τα νοηματοδοτούν (Σταλίκας 2005: 182). Η ποιοτική έρευνα, επίσης, έχει σκοπό την περιγραφή, την ανάλυση, την ερμηνεία και την κατανόηση κοινωνικών φαινομένων αλλά και καταστάσεων ώστε να απαντήσει σε ερωτήματα όπως το «πώς» και το «γιατί» (Ιωσηφίδης 2001). Το μικρό δείγμα της έρευνας, έπαιξε ρόλο στην επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου συλλογής δεδομένων καθώς στις ποιοτικές μεθόδους προτιμάται το μέγεθος του δείγματος να είναι μικρότερο αλλά να παρέχει περισσότερες πληροφορίες από το αντίστοιχο στις ποσοτικές (Σταλίκας, 2005: 187).

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας είναι η ημιδομημένη συνέντευξη καθώς επιτρέπει τη διερεύνηση του θέματος και των απόψεων του ερωτώμενου με σαφή τρόπο και σε βάθος (Ζαφειρόπουλος, 2005: 169, Παρασκευόπουλος, 1993: 128) γεγονός που δεν είναι δυνατό με τη χρήση ερωτηματολογίων (Verma & Mallick, 2004). Η ημιδομημένη συνέντευξη, συγκεκριμένα, αποτελεί ένα ερευνητικό εργαλείο που επιτρέπει την προσαρμογή του αλλά και να τη τροποποιήσει κατά τη διαδικασία της συνέντευξης με σκοπό την συλλογή περισσότερων πληροφοριών (Παρασκευόπουλος 1993: 129). Πιο συγκεκριμένα, ενώ υπάρχουν προκαθορισμένες ερωτήσεις, δίνεται η δυνατότητα προσαρμογής, ανακατεύθυνση των ερωτήσεων ή η προσθαφαίρεσή τους όταν προκύπτουν ζητήματα που αξίζει να αναφερθούν και να σημειωθούν. Παράλληλα, χαρακτηρίζεται από ευελιξία καθώς δίνεται η δυνατότητα τροποποίησης των ερωτήσεων ανάλογα με το μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο των συνεντευξιαζομένων (Ιωσηφίδης 2003: 40). Στην ημιδομημένη συνέντευξη η δομή της αναφέρεται σε ένα «σχέδιο της συνέντευξης» και μοιάζει συχνά με αυτή του ερωτηματολογίου (Verma & Mallick, 2004).

Οι θεματικοί άξονες με βάση τους οποίους καταρτίστηκε ο οδηγός συνέντευξης είναι οι εξής:

- Δημογραφικά στοιχεία
- Αντιδράσεις και συναισθήματα παιδιού και γονιών πριν τη διάγνωση
- Αντιδράσεις και συναισθήματα παιδιού και γονιών μετά τη διάγνωση

Αναλυτικά δέκα ερωτήσεις (1-10) αφορούσαν τα δημογραφικά δεδομένα και παρείχαν τη δυνατότητα συμπλήρωσης από τις μητέρες. Συνολικά οι ερωτήσεις ήταν 41. Στον άξονα που αφορούσε το διάστημα πριν τη διάγνωση συμπεριλήφθηκαν δώδεκα ερωτήσεις (11-22), ενώ στον άξονα που αφορούσε το διάστημα μετά τη διάγνωση δεκαεννιά ερωτήσεις (13-41).

Οι συνεντεύξεις διεγήχθησαν τον Νοέμβριο του 2014. Κύρια μέριμνα της διαδικασίας και της επιλογής του χώρου διεξαγωγής των συνεντεύξεων ήταν οι μητέρες να νιώθουν άνετα, να υπάρχει ησυχία και να είναι μειωμένες οι πιθανότητες διακοπής της συνέντευξης (Στάλικας 2005: 215). Ένα από τα γνωρίσματα, άλλωστε, μιας σωστής συνέντευξης είναι η καλλιέργεια φιλικού κλίματος μεταξύ του ερευνητή και του υποκειμένου (Βαβουρανάκης, 1986: 57). Για αυτό τον λόγο, οι συνεντεύξεις διεγήχθησαν στο σπίτι των μητέρων, όταν τα παιδιά και ο σύζυγος απουσίαζαν. Οι συνεντεύξεις διήρκεσαν η καθεμία κατά μέσο όρο περίπου 35 λεπτά. Πριν την έναρξη της συνέντευξης ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας, τη διασφάλιση της ανωνυμίας τους και ότι η συνέντευξη θα διακοπεί εφόσον αυτές το επιθυμούν, καθώς η διεξαγωγή της συνέντευξης έγινε με την πλήρη συγκατάθεσή τους.

Οι συνεντεύξεις, όπως ήδη αναφέρθηκε, μαγνητοφωνήθηκαν με τη σύμφωνη γνώμη των συνεντευξιζόμενων. Στην πορεία, οι συζητήσεις απομαγνητοφωνήθηκαν με σκοπό να γίνουν επαναληπτικές αναγνώσεις, ώστε να μελετηθούν και να αναλυθούν οι λεπτομέρειες της συνέντευξης (Wood & Kroeger, 2000) που ήταν χρήσιμες για την έρευνα με μεγαλύτερη συστηματικότητα. Το υλικό περιλαμβάνει διάφορα στοιχεία κατά την ομιλία, όπως μεγάλες παύσεις και κάποιες επαναλήψεις οι οποίες αναφέρονται στο κείμενο της απομαγνητοφώνησης.

Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με συστηματική κωδικοποίηση/ομαδοποίηση των δεδομένων με σκοπό να ερμηνεύσει τα δεδομένα μέσα από την προοπτική των υποκειμένων της έρευνας, έχοντας πάντοτε ως πλαίσιο αναφοράς το εκάστοτε συγκείμενο. Συγκεκριμένα, στηρίχτηκε στην ανάλυση περιεχομένου που βασίζεται στη θεμελιωμένη θεωρία (grounded theory) (Ιωσηφίδης, 2003). Η ανάλυση περιεχομένου, δηλαδή έγινε επαγωγικά με λέξεις-κλειδιά που προέκυψαν κατά την ανάλυση των δεδομένων.

Πιο αναλυτικά, στην αρχή έγινε η πρώτη αποκωδικοποίηση (Α΄τάξης, First order) και έπειτα η δεύτερη κωδικοποίηση (Β΄τάξης, Second order). Αφού συγκεντρώθηκαν όλες οι κωδικοποιήσεις της Β΄τάξης, δημιουργήθηκε ένας πίνακας με τις κωδικοποιήσεις, όπου σε δύο στήλες διαχωρίζονται τα δεδομένα της εκάστοτε κωδικοποίησης, με σκοπό να επισημανθούν και να αναλυθούν οι διαφορές που παρατηρούνται στην ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Πιο αναλυτικά οι κωδικοποιήσεις της Β΄τάξης προέκυψαν από την ανάλυση των αρχικών δεδομένων τα οποία στην πορεία ομαδοποιήθηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν. Μέσω αυτών προκύπτουν τόσο οι κατηγορίες των ζητημάτων, που αποκαλύπτονταν μέσω των απαντήσεων των ερωτηθέντων, όσο και η συγκεκριμένη στάση τους απέναντι στα ζητήματα αυτά. Από τις πρώτες, μάλιστα, κωδικοποιήσεις ήταν εμφανής η επανάληψη μοτίβων, που επέτρεψαν την εξαγωγή σχετικών συμπερασμάτων τα οποία θα αναπτυχθούν στη συνέχεια.

Οι κωδικοποιήσεις της Β΄τάξης που προέκυψαν, λοιπόν, είναι οι ρόλοι της οικογένειας και κυρίως η συμμετοχή των γονέων στη διαπαιδαγώγηση και την ανατροφή των παιδιών, οι σχέσεις της οικογένειας και πιο αναλυτικά τα συναισθήματα και τις αντιδράσεις που βίωσαν τόσο οι γονείς όσο και τα δυσλεξικά παιδιά πριν και μετά τη διάγνωση και η τρίτη κωδικοποίηση αφορά την ύπαρξη συνεργασίας της οικογένειας και του σχολείου πριν και μετά τη διάγνωση. Αξίζει να αναφερθεί ότι, κατά την ανάλυση των δεδομένων, προέκυψε και μια τέταρτη κωδικοποίηση, η οποία δεν είναι κύριος σκοπός της παρούσας εργασίας αλλά

επισημαίνεται για περαιτέρω μελλοντική έρευνα και δεν είναι άλλη από την κληρονομικότητα.

Αποτελέσματα

Όσον αφορά τις σχέσεις της οικογένειας πριν και μετά τη διάγνωση της δυσλεξίας, και στις δύο περιπτώσεις παρατηρείται αναστάτωση μέσα στην οικογένεια πριν τη διάγνωση. Οι αντιδράσεις των παιδιών πριν τη διάγνωση χαρακτηρίζονταν από θυμό και εκνευρισμό καθώς υπήρχε πίεση από τους γονείς. Και στις δύο, μάλιστα, περιπτώσεις οι μητέρες παραδέχτηκαν ότι γίνονταν φορτικές τόσο οι ίδιες όσο και οι σύζυγοί τους και ότι θεωρούσαν υπεύθυνο το παιδί για τις δυσκολίες που παρουσίαζε δημιουργώντας πολλές φορές στρεσογόνες καταστάσεις.

Κατά τη διάγνωση της δυσλεξίας, οι μητέρες αναφέρθηκαν σε αισθήματα, όπως φόβος και επιφύλαξη, καθώς ήταν κάτι νέο για αυτές αλλά είχαν την ελπίδα ότι τα παιδιά τους θα βοηθηθούν μετά τη διάγνωση. Αφού διαγνώστηκε η δυσλεξία τα συναισθήματα άγχους παρέμειναν αλλά σταδιακά άρχισαν να ηρεμούν. Αναφέρθηκε, επίσης, και το αίσθημα της ανακούφισης διότι το σχολείο δεν θα απαιτούσε πλέον πολλά από το παιδί σύμφωνα με τη δεύτερη περίπτωση του παιδιού στο δημοτικό.

Όσον αφορά την αρχική αναστάτωση και ένταση που είχε παρατηρηθεί στις σχέσεις της οικογένειας, και στις δύο περιπτώσεις αναφέρεται κάποια βελτίωση καθώς μετά τη διάγνωση υπάρχει μεγαλύτερη κατανόηση από την πλευρά των γονιών. Τέλος, και στις δύο οικογένειες δεν γίνεται αναφορά για το θέμα της δυσλεξίας καθώς θεωρούν ότι όταν τίθεται ως θέμα συζήτησης το παιδί που έχει διαγνωστεί με δυσλεξία έρχεται σε δύσκολη θέση. Το γεγονός, αυτό, δείχνει ότι οι γονείς έχουν αποδεχτεί τη δυσλεξία ως πρόβλημα το οποίο προσπαθούν να προσπεράσουν. Από την άλλη τα παιδιά μετά τη διάγνωση ηρέμησαν, όπως δήλωσαν οι μητέρες, αλλά στην περίπτωση του παιδιού που φοιτά στη τελευταία τάξη του λυκείου, η μητέρα αναφέρει ότι επαναπαύτηκε με αποτέλεσμα να μην δίνει πλέον τόση σημασία στο διάβασμα και το σχολείο.

Συμπεράσματα

Το άγχος είναι ένας σημαντικός παράγοντας που επηρέαζε τις οικογένειες με αποτέλεσμα οι γονείς να ασκούν μεγάλη πίεση στα παιδιά και εκείνα από τη μεριά τους να αντιδρούν με θυμό και εκνευρισμό ακόμα και να αποστασιοποιούνται από το διάβασμα. Σε αντίστοιχα συμπεράσματα έχουν καταλήξει και άλλες έρευνες, τα δεδομένα των οποίων καταδεικνύουν τη συνύπαρξη της δυσλεξίας με προβλήματα συμπεριφοράς όπως το άγχος. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τις έρευνες των Handwerk και Marshall (1998), της Arnold και των συνεργατών της (2005), της Prior και των συνεργατών της (1999) και των Willcutt και Pennington (2000), οι όποιοι κατέληξαν σε αυτό το συμπέρασμα.

Μετά τη διάγνωση, αν και τα πράγματα ηρέμησαν όσον αφορά την αναστάτωση και το θυμό που χαρακτήριζε τις σχέσεις της οικογένειας, δεν υπήρχε ούτε η σωστή καθοδήγηση από ειδικούς με σκοπό την ενημέρωση των γονέων ούτε δόθηκε η πρέπουσα σημασία ώστε η οικογένεια να μην δει τη δυσλεξία ως πρόβλημα. Οι γονείς επαναπαύτηκαν έχοντας την πιστοποίηση της δυσλεξίας ευχόμενοι το σχολείο να μην δυσκολεύει άλλο τα παιδιά. Παρατηρείται, η απουσία στόχων από τους γονείς και κατ' επέκταση από τα παιδιά. Η εικόνα αυτή υπογραμμίζει το γεγονός ότι η δυσλεξία θεωρείται ακόμα από πολλές οικογένειες θέμα ταμπού και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι και στις δύο περιπτώσεις έρευνας οι γονείς αποφεύγουν να

συζητούν με τα παιδιά τους για τη δυσλεξία διότι θεωρούν ότι είναι κάτι που μπορεί να τα φέρει σε δύσκολη θέση, επίσης από το γεγονός ότι υπήρξε άλλη μία μητέρα που δέχτηκε να συμμετάσχει στην έρευνα αλλά στο τέλος αρνήθηκε διότι όπως ανέφερε η ίδια το παιδί της δεν έχει τόσο μεγάλο πρόβλημα. Τέλος, την εικόνα αυτή τονίζει και η δυσκολία να βρεθεί μεγαλύτερο δείγμα ενώ έγιναν προσπάθειες μέσω ειδικών κέντρων.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Βαβουρανάκης, Χ. (1986). *Στοιχεία πειραματικής Παιδαγωγικής*, Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία. Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Ιωσηφίδης, Θ. (2001). Η Μέθοδος των Focus Groups στην Κοινωνική Έρευνα: η Περίπτωση του Ερευνητικού Προγράμματος MEDACTION, *Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο: Κοινωνικές Εξελίξεις στην Σύγχρονη Ελλάδα και Ευρώπη*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), Σύλλογος Ελλήνων Κοινωνιολόγων (ΣΕΚ). Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Παρασκευόπουλος, Ι., Ν., (1993). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*. Τόμος 2. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Σταλίκας, Α. Β. (2005). *Μέθοδοι έρευνας στην ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Arnold, E.M., Goldston, D.B, Walsh, A.K., Reboussin, B.A., Daniel, S.S., Hickman, E. & Wood, F.B. (2005). Severity of emotional and behavioral problems among poor and typical readers, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33(2), 205-217.

Chapman, J. W. & Boersma, F. J. (1979). Learning disabilities, locus of control and mother attitudes, *Journal of Educational Psychology*, 71(2), 250-258.

Dickey, S. B., Smith Greenberg, C., & Bowden, V. R. (2006). *Children and their families: The continuum of care*. (2nd ed.). : Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins.

Payne, T., & Turner, E. (1999). *Dyslexia: A parents' & teachers' guide* (3rd ed.): Clevedon, Angletterre : Multilingual Matters.

Reid, G. (2011). *Dyslexia* (3rd ed.). London: Continuum.

Reid, G. (2011). *Dyslexia: A complete guide for parents and those who help them* (2nd ed.). Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell.

Verma, G. & Mallick, K. (2004). *Εκπαιδευτική έρευνα-θεωρητικές προσεγγίσεις και τεχνικές*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Willcutt, E. G. & Pennington, B. F. (2000). Comorbidity of reading disability and attention-deficit/hyperactivity disorder: Differences by gender and subtype, *Journal of Learning Disabilities*, 33 (2), 179-191.

Wood, L. & Kroeger, R. (2000). *Doing discourse analysis: Methods for studying action in talk and text*. London: Sage.